

МІНСКІЯ ВЫДАВЕЦТВЫ

Трэба адзначыць, што ў Мінску спрабавалі не толькі наладзіць распаўсюджанне беларускіх кніг з Вільні і Пецярбурга, але і займацца самастойнай выдавецкай дзейнасцю. Развіццё мінскага кнігавыдання на беларускай мове звязана ў першую чаргу з адраджэнскім рухам у беларускай літаратуры. Выданне твораў мастацкай літаратуры стала адным з вядучых кірункаў кніжнага таварыства "Мінчук", дзейнасць якога пачалася са снежня 1906 г. У стварэнні таварыства прынялі ўдзел Багдан Куштэлян, Антон Шабуня, Канстанцін Шпакоўскі, Уладзімір Самойла, Сяргей Скандракоў і Вацлаў Іваноўскі. З архіўных дакументаў Беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні, некаторыя з якіх захоўваюцца ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва, можна даведацца пра сумеснае з "Нашай Нівай" выданне кірыліцай і лацінкай апавядання "Гэдалі" Элізы Ажэшкі (1907). Лічыцца, што іншых самастойных ці сумесных выдавецкіх праектаў у "Мінчука", акрамя падрыхтоўкі да друку "Жалейкі" Янкі Купалы, не было, аднак існаванне таварыства да 30 снежня 1909 г. (у артыкуле "Мінчук" у "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі" пададзена, што таварыства існавала ў Мінску ў снежні 1906 – 1907 гг.), пацверджанае Вацлавам Іваноўскім, дае падставу меркаваць, што высілкамі сяброў "Мінчука" падтрымлівалася дзейнасць "Нашай Нівы" ў Вільні. Сведчаннем гэтаму і справаздачныя дакументы таварыства за 1907 г., дзе таксама паведамляецца пра павелічэнне колькасці сяброў таварыства з 6 чалавек да 13, сярод якіх Пётр Юзэфовіч і князь Уладзіслаў Масальскі з Докшыцаў, Вікенцій Брадоўскі з Халопенічаў, Станіслаў Цюндзявіцкі з Новабарысава, Ігнат Цюндзявіцкі з Барысава, Эдвін Пятроўскі і Баляслаў Свянціцкі з Зембіна, князь Еранім Друцкі-Любецкі з Ракава. Таварыства "Мінчук" стала першай спробай стварэння ў Мінску беларускай выдавецкай арганізацыі.

"Мінчук" у асобе Багдана Куштэляна супрацоўнічаў і з беларускай выдавецкай суполкай "Загляне сонца і ў наша аконца" ў Пецярбургу, займаючыся распаўсюджаннем беларускіх кніг (напрыклад, "Дудкі беларускай"). Пазней, у 1913 г., сябры таварыства "Мінчук" дваране К. Шпакоўскі і В. Іваноўскі заснавалі Беларускае выдавецкае таварыства ў Вільні.

Наступнымі па часе ў Мінску былі выдавецтвы часопісаў "Саха" (1913 – 1915) і "Лучынка" (1914), стварэнне якіх ініцыявалі з Вільні Аляксандр Уласаў і Алаіза Пашкевіч (Цётка). Дзейнасць "Сахі" і "Лучынка" ў сувязі з вайнамі падзеямі была непрацяглай. "Саха" выпусціла пяць навукова-папулярных сельскагаспадарчых выданняў, "Лучынка" – адзін зборнік апавяданняў для дзяцей. "Лучынкай" фактычна кіравала Цётка, фундавала выданні Тэрэза Гардзялкоўская. Створаны ў 1912 г. на аснове сельскагаспадарчага аддзела "Нашай Нівы", віленскі часопіс "Саха" праз два гады стаў мінскім перыядычным выданнем, выдавецкі аддзел якога заняўся выгукам навукова-папулярнай літаратуры па сельскай гаспадарцы на беларускай мове. Асноўную ролю ў выданні і распаўсюджанні мінскіх кніг "Сахі" адыграў Аляксандр Уласаў, «самы цяроплівы і "доўгатэрміновы" выдавец-рэдактар "Нашай Нівы"», заснавальнік таксама і беларускага выдавецтва "Наша хата". Яму ж і Алаізе Пашкевіч належыць стварэнне мінскага дзіцячага часопіса "Лучынка", які адначасова з'яўляўся і выдавецтвам. Дзякуючы выдавецкай дзейнасці А. Уласава ў

Вільні і Мінску ўзмацняўся і пашыраўся беларускі нацыянальны рух. Беларускае кнігавыданне паступова выходзіла за межы свайго гістарычнага цэнтра.

Спробай калектыўнага супрацоўніцтва па друку беларускай літаратуры была дзейнасць выдавецтва "Вясёлка" (1915) – яно выдала адну кнігу ("Беларускія жарты"), а таксама выдавецтва "Вольная Беларусь" (1917), якое вызначылася найбольшай колькасцю выдадзенай літаратуры на беларускай мове – шэсць кніг. У "Вольнай Беларусі" ўпершыню ў Мінску надрукаваныя на беларускай мове "Дзіцячая чытанка", паэма "Тарас на Парнасе". Таксама выйшлі кнігі Язэпа Лёска, Якуба Коласа і інш.

У 1905 – 1917 гг. убачылі свет каля 150 беларускіх кніг агульным накладам больш за 315 000 экзэмпляраў. Асноўную частку кніжнай прадукцыі складалі выданні беларускіх таварыстваў у Вільні: "Наша Ніва", "Наша хата", "Палачанін", Беларускае выдавецкае таварыства, "Гоман", "Bielarus"; у Пецярбургу: "Загляне сонца і ў наша аконца", выдавецтва Антона Грыневіча, "Грамада"; у Мінску: "Мінчук", "Саха", "Вясёлка", "Лучынка", "Вольная Беларусь". Яны дзейнічалі ў цеснай узаемасувязі, падтрымліваючы адно аднаго ў выданні і распаўсюджванні беларускіх кніг. У гэты час назіраўся таксама значны колькасны рост кніжных выданняў, якія змяшчалі беларускія тэксты: больш за 230 назваў. Друкаваліся яны ў Пецярбургу, Вільні, Віцебску, Мінску, Кіеве, Маскве, Варшаве, Харкаве, Львове, Смаленску, Полацку, Барысаве, Пінску.

Нацыянальнае кнігавыданне забяспечвала публікацыю твораў Вінцэнта Дунына-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча, Цёткі, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Каруся Каганца, Цішкі Гартнага, Змітрака Бядулі, Канстанціі Буйло і шэрагу іншых паэтаў, празаікаў, драматургаў, публіцыстаў, навукоўцаў. Дзейнасць беларускіх выдавецтваў адыграла важную ролю на завяршальным этапе станаўлення новай беларускай літаратурнай мовы. Адроджаная беларуская літаратура ўзялася на якасна новы ўзровень і ў моўна-мастацкіх, і ў ідэйных, і ў жанрава-стылёвых адносінах.